

Společná zemědělská politika (Common Agricultural Policy, CAP) má v Evropské unii (EU) jedinečné postavení. Je tomu tak z mnoha důvodů. Patří mezi první společné politiky, jež byly rozvíjeny od počátku integračního procesu. CAP tak náleží přední místo mezi příklady nejpokročilejší harmonizace a unijní regulace. Drží také primát v objemu finančních prostředků, jež jsou na její „provoz“ vyčleněny ze společného rozpočtu EU. Žádná jiná politika nespotřebovala tolik jako CAP. V souvislosti s tím je ale zarážející, že CAP představuje pouze 2 % HDP EU¹ a absorbuje 4,3 % pracovní síly.² Dotace spojené s produkcí a ochrana trhu byly příčinou přebytků, nezanedbatelných poškození životního prostředí a malé konkurenceschopnosti na světovém trhu. Přičteme-li k tomu ještě výtky Světové obchodní organizace (World Trade Organization, WTO), že vývozní dotace narušují prostředí na světovém trhu, nutnost reagovat na rozšíření EU o země středovýchodní Evropy a požadavky na větší ochranu životního prostředí, dostáváme výčet zdůvodňující snahu o reformu CAP.

Historie ale jasně prokázala, že reforma CAP není vůbec jednoduchou záležitostí. V minulosti se jednalo spíše o dílčí kroky přinášející jen částečné výsledky. Teprve reforma navržená Komisí v Agendě 2000 může být pokládána za hlubší zásah do struktury CAP. Další vývoj reformu prohluboval a rozšiřoval a přesto, že stále zbývají oblasti, kde k dohodě o změně nedošlo, lze za dovršení reformního procesu považovat schůzku Rady ministrů v její zemědělské variaci, která se konala v červnu 2003.

Jedna skupina kritiků říká, že reforma je neúplná, druhá zase, že zachází příliš daleko. Z hlediska nákladů mnoho nového vskutku nepřináší. Objem

¹ Moussis, N. *Guide to European Policies*. Rixensart: European Study Service, 10th ed, 2004, s. 367.

² European Commission. *Agriculture in the European Union - Statistical and economic information 2001* [online]. 2001 [cit. 2006-04-10]. URL:<http://europa.eu.int/comm/agriculture/agrista/2001/table_en/en3513full.pdf>.

prostředků alokovaných pro zemědělský sektor v rámci rozpočtu pro následující finanční období 2007 – 2013 zůstává téměř stejný jako v současnosti. Vystává tedy jednoznačná otázka, kde se nachází jádro reformy. Nejsou navržené změny jen účelovými přesuny čísel, které sice mají zainteresovaným skupinám v rámci Unie a ostatním státům navenek dokázat, že se EU snaží kritizovanou zemědělskou politiku napravit, a přitom ale zachovávají *status quo*? Nebo byla přijata opravdu komplexní reforma, jež by vedla k odstranění alespoň těch nejzávažnějších nedostatků předchozí CAP?

Jak se na celém procesu reformy CAP podepsala jednání v rámci WTO? V čem jsou mezinárodní jednání limitem pro zemědělskou politiku EU? Nebo je naopak zemědělská politika EU limitem při jednání na úrovni WTO? Je vůbec možné pokládat jednání v rámci WTO za stimul v procesu reformy? Již podruhé v historii došlo k souběhu provedení reformy zemědělské politiky na úrovni EU a tvrdým a dlouhým jednáním o téže politice v rámci WTO. Mnohé teoretiky a odborníky na mezinárodní vztahy to svádí k zamyšlení se nad vzájemným propojením obou procesů.

Cílem následujících kapitol je nabídnout na tyto otázky uspokojující odpovědi. První oddíl kapitol je zaměřen na společnou zemědělskou politiku. Podává podrobnosti o jejích základních rysech, o předchozích etapách reformy, ale zejména je zaměřen na poslední fázi reformy CAP. Nelze se však podrobněji zmínit o všech detailech reformy, a to z důvodu rozsahu práce a jejího zaměření na zhodnocení dopadu jednání na úrovni WTO. Podrobně je proto pojednáno o novém institutu jednotné platby na farmu a politice rozvoje venkova, jejíž váha by v následujících letech měla narůstat.

Druhý oddíl této práce přibližuje jednání o zemědělství na úrovni WTO, jeho průběh i úskalí, ale také výsledky, jichž bylo dosud dosaženo. V rámci tohoto oddílu je také podrobněji nastíněna pozice EU, kterou při jednáních zaujímal, a její návrhy, které předložila.

Završením práce a zároveň propojením předchozích dvou oddílů je poslední oddíl, který se zabývá hodnocením možných důsledků reformy CAP

z hlediska evropského a světového trhu a v oblasti domácích podpor. Zároveň je zde diskutována otázka vlivu WTO na reformu CAP z teoretických hledisek.

Mnoho obyčejných lidí, studentů, ale i odborníků se diví, čím je zemědělská politika natolik zajímavým tématem pro diplomovou práci. Nutno podotknout, že vědecká obec či politická scéna České republiky nemá mnoho lidí, kteří by mohli být odborníky s dokonalou znalostí CAP. Média rovněž nepovažují zemědělskou politiku za přitažlivé téma, o kterém by se nutně muselo psát alespoň jednou za měsíc, natož týdně. Veřejnosti se proto dostává o této politice jen velice málo. Přesto však je CAP politikou nadmíru důležitou – týká se nás všech, každý den, po celý rok. Ač se to zdá samozřejmé, vděčíme jí za pestrou škálu potravin v kvalitě, která neohrožuje naše zdraví. Venkov by se bez ní ocitl v úplně jiné, horší, situaci. V rámci CAP jsou regulovány činnosti s negativními dopady na životní prostředí. Navíc v poslední době je vývoj v oblasti zemědělské politiky velice dynamický – mění se nástroje i financování politiky na komunitární úrovni. To jsou některé důvody, které přispěly k mému zájmu o oblast, která se na první pohled může jevit jako nezajímavá či nevýznamná.

Zdrojů, které nabízejí nepřehledné množství informací o zemědělství – ať v obecné či ve zcela konkrétní rovině, je mnoho. V moderním světě informačních technologií je jejich velká škála dostupná na internetových stránkách. V elektronické publikaci ke špičce patří EU, OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) a Světová banka. Všechny publikace EU jsou dostupné na jejich oficiálních stránkách, problémem ovšem někdy bývá jejich vyhledání. Také je nutné počítat s jednostranným hlediskem. Na některé rozdílnosti v informacích pocházejících od EU a jiných institucí je poukázáno přímo v textu. OECD a Světová banka také zveřejňují analýzy či statistiky na svých stránkách, ovšem ještě stále jsou některé publikace, které si zájemce musí objednat za poplatek, který rozhodně není malý.

Při zpracovávání jednotlivých problematik jsem hojně využívala primárních dokumentů – právní předpisy Evropského společenství, návrhy

Evropské komise, návrhy ostatních států, notifikace Světové obchodní organizaci, projevy – a statistik zveřejňovaných Evropskou komisí a OECD. Pokud jsem některé údaje převzala ze sekundární literatury, vždy jsem se snažila je ověřit u primárního zdroje, případně porovnat s dalším sekundárním zdrojem.

Závažnějším nedostatkem v primárních dokumentech od WTO je jejich (ne)aktuálnost. Většina notifikací byla provedena s daty k roku 2001 a novější k dispozici nejsou. Jako problematické se ukázaly být i směnné kurzy. Jednotlivé státy notifikují ve svých vlastních měnách a v případě potřeby porovnání musí být jednotlivé údaje převedeny na společnou měnu. WTO obvykle používá jako společnou měnu americký dolar, přičemž přepočty pro druhou polovinu 90. let jsou založeny na směnných kurzech dle kurzu americké Federal Reserve Bank of New York, od roku 2000 pak na datech pocházejících z International Financial Statistics, což je databáze spravovaná Mezinárodním měnovým fondem. Do ní je ovšem přístup možný pouze za paušální poplatek. V případech, kdy jsem potřebovala převést měny na jednu společnou i pro data po roce 2000, použila jsem data ze stránek Federal Reserve Bank of New York.³

Sekundární literatura v případě této práce zahrnuje především analýzy, které byly publikovány pod hlavičkou různých institutů zabývajících se ekonomikou zemědělství. Většina použitých publikací pochází od osobností tohoto oboru. Například Kym Anderson, profesor na University of Adelaide, School of Economics,⁴ který kromě jiného napsal přes dvě stě odborných článků, působil v rozhodčích panelech WTO či byl poradcem australského ministerstva zahraničí, je jedním z editorů obsáhlé publikace vydané pod hlavičkou Světové banky z roku 2006. Na této volně dostupné publikaci, která se ukázala jako velice aktuální, komplexní a přehledná, se podílelo přes dvacet dalších odborníků, kteří působí jako profesori na amerických (John C. Beghin)⁵ nebo evropských univerzitách (Giovanni Anania,⁶ Henrik Zobbe⁷) či při vědeckých institucích (Chad.

³ URL: <<http://www.ny.frb.org/markets/fxrates/historical/home.cfm>> [cit. 2006-04-10].

⁴ URL: <<http://www.economics.adelaide.edu.au/staff/anderson.html>> [cit. 2006-04-10].

⁵ URL: <<http://www.card.iastate.edu/facstaff/profile.aspx?id=20>> [cit. 2006-04-10].

⁶ URL: <<http://www.ecostat.unical.it/anania/ananiae.html>> [cit. 2006-04-10].

E Hart).⁸ Často dochází i k tomu, že jeden odborník současně pracuje v rámci vícero institucí – např. Sébastien Jean, který působí v CEPII,⁹ ale v OECD. Velice užitečné se ukázaly být také statistické údaje Larse Brinka, který působí na kanadském ministerstvu (Agriculture and Agri-Food Canada) a je členem americko-kanadské výzkumné instituce,¹⁰ pod kterou i publikuje své práce.

Téma zemědělské politiky není v akademické rovině veskrze sporné, neexistují zásadní názorové rozdíly, které by určovaly neprostupné hranice, jako to bývá v mnohých jiných politických otázkách. I proto může docházet a velmi často dochází k tomu, že autorská uskupení se často mění nebo že statě odborníků pocházejících z různých institucí jsou publikovány ve společném dokumentu, který je navíc ještě zaštitěn jménem významné organizace.

Tím ovšem nemá být řečeno, že ekonomika zemědělství je ve svém celku homogenní disciplínou. Naopak, tato disciplína dává možnosti vytvořit několik statistických systémů a modelů (např. metodika OECD: model PEM – Policy Evaluation Matrix; AGLINK model; model z Universität Bonn: CAPRI Modelling System). Zaobírat se ovšem rozdíly mezi jednotlivými metodikami sahá nad obsahový rámec této práce.

Protože terminologie používaná v zemědělské politice a na úrovni WTO je velice náročná a aby čtenář získal jasnější představu o probíraných termínech, zařadila jsem do jednotlivých kapitol dostatek grafických znázornění a tabulek, které by měly napomoci orientaci v hlavním textu. Pro širší přehled čtenáře jsem do kapitoly pojednávající o jednání na úrovni WTO vložila i některé údaje o

⁷ URL:

<<http://www.kvl.foi.dk/English/The%20Institute/Staff/Personvisning.aspx?personid=304&tab=3>> [cit. 2006-04-10].

⁸ URL: <<http://www.fapri.org/staff/profile.aspx?id=28&show=pubs>> [cit. 2006-04-10].

⁹ Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales, francouzský výzkumný ústav pro mezinárodní ekonomiku založený v roce 1978. Více na URL: <<http://www.cepii.fr/>> [cit. 2006-04-10].

¹⁰ International Agricultural Trade Research Consortium (IATRC), URL:<<http://www.iatrcweb.org/>> [cit. 2006-04-10].

zemědělské politice Spojených států, které mohou alespoň částečně nabídnout měřítko k porovnání evropského zemědělství.

V používání obecných termínů jsem se přiklonila k následujícímu. V textu používám pojem *členské státy* či *státy WTO*, *ostatní státy*, a to i v případě, že tento okruh zahrnuje i Evropskou unii. Je proto nutné chápat termín *stát* v daném kontextu. Pro zjednodušení ovšem termín *stát*, chápaný *cum grano salis*, neboť EU samozřejmě není státem, používám se zmíněnou výhradou. Podobné řešení jsem zvolila pro termín *Evropská unie*, který v sobě pro účely tohoto textu zahrnuje i *Evropské společenství*. Je to totiž Evropské společenství, které je členem WTO a podává své notifikace. Navíc o Evropské unii můžeme hovořit až od podpisu Maastrichtské smlouvy. Opět pro zjednodušení v celé práci používám termín *Evropská unie*. Poslední vyjasnění zasluhují výrazy *produkty*, *výrobky*, *zboží*. Ač zemědělství jako primární sektor bude pouze produkovat, používám tyto pojmy jako zaměnitelné.

Práce vychází z dat, informací, údajů, právních předpisů a jiných dokumentů publikovaných ke konci roku 2005, zcela výjimečně jsou použity materiály novější.